

**NÂBÎ'NİN “BU” REDİFLİ GAZELİNE
URFALI ŞAİRLER TARAFINDAN
YAPILAN TAHMİS VE YAZILAN
NAZİRELER**

**The “Tahmis”s and “Nazire”s By Poets Of
Şanlıurfa For The Gazel Rhymed With The
Word “Bu” By Nâbî**

Ekrem BEKTAŞ*

Özet: *Klâsik Türk edebiyatının en önemli şairlerinden olan Nâbî, kendine has üslûb geliştirebilmiş şairlerden biridir. Bu yüzden klâsik edebiyatımızda pek çok şairi özellikle de Urfalı şairleri etkilemiştir. Bu çalışmada, Nâbî'nin Urfalı şairler üzerindeki etkisini göstermek üzere onun Hz. Muhammed övgüsünde yazdığı na't içerikli “bu” redifli gazeline Urfalı şairler tarafından yapılan tahmisler ile yazılan nazireler işlenmiştir.*

Anahtar Kelimeler: Nâbî, Nâbî'nin bu redifli gazeli, Urfalı şairler, nazire, tahmis.

Abstract: *Nâbî is one of the most important poets of classical Turkish literature, having his spesific style. For that reason, he has a great affect on many poets especially poets of Şanlıurfa. In this study, the “tahmis”s and “nazire”s by poets of Şanlıurfa for his gazel rhymed with the word “bu” was considered in order to show his affect on poets of Şanlıurfa.*

Keywords: Nâbî, the gazel rhymed with “bu” by Nâbî, poets of Urfa, nazire, tahmis.

XVII. yüzyılın ikinci yarısı ile XVIII. yüzyılın ilk çeyreği arasında yaşayan Nâbî (ö. 1712), klâsik Türk edebiyatının önde gelen şairlerinden biridir [Karahan 1987, Diriöz 1994, Kaplan 1995, Bilkan 1997]. Klâsik edebiyatımızda “hikemî tarz” [Mengi 1991] olarak adlandırılan şiir anlayışının en güçlü temsilcisi olan

* Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ekrembek13@yahoo.com.

Nâbî, kendisinden sonra bu tarzla şiir söyleyen şairlerin çoğunu etkilemiş bir şairdir [Yorulmaz 1996: 16-17]. Nâbî'nin hikmetli şiir söylemedeki başarısında yetiştiği çevrenin, özellikle de Urfa ve Halep'in etkisi olduğu söylenebilir [Diriöz 1994: 20-26]. Bu bölgede dinî ve tasavvufî motifler, sosyal hayatın pek çok alanında hâkim unsur olduğundan, nasihat, ders verme, düşündürme kısacası hikmetli söz söyleme, bu coğrafyada yetişen şairlerin şiirlerinde yoğun işlenmiştir.

Nâbî gibi bir dehayı yetiştiren Urfa'nın, edebî muhit bakımından güçlü ve zengin olduğunu söylemek mümkündür.¹ *Şanlıurfa Şairleri* adlı eserin yazarı Bedri Alpay [1986: 7], Urfa'daki edebî muhit hakkında şunları söyler: “Çorak bir toprak mahsul vermediği gibi, teessüs etmiş edebî bir muhit olmadıkça Nâbî gibi bir şairin yetişmesine imkân var mıdır?”

Klâsik Türk edebiyatı uzmanı Abdülkadir Karahan [1991: 9] da, Urfa'da yetişmiş fakat namını İmparatorluğun merkezine duyuramamış Urfalı şairler için şu tespitte bulunur: “XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın ilk yarısında mübarek toprağından feyz verdiği evladı arasında birçok şair adını bilmekte ve bunların değişik nazım şekillerindeki ezgileriyle duygu, düşünce ve hayallerini etkinlikle ve başarılı olarak terennüm edebildiklerine şahit olmaktayız. Ancak genellikle Fuzulî ve Nabî gibi mümtaz üstadlara bağlı kalarak, daha çok aruz veznini, eski edebiyatın nazım biçimlerini kullanmış olmaları ve doğup büyüdüğü çevrenin İstanbul gibi kültür merkezlerinden uzak bulunuşu, bu değerlerin tanınmasına yardımcı olamamıştır.”

Bu makalede, Urfa'da hayatlarını sürdürüp şiir söyleyen şairlerin, Nâbî'nin meşhur olmuş gazeline yaptıkları tahmis ve nazireler üzerinde durulacaktır.

Nâbî'nin söz konusu meşhur gazeli, *Nâbî Divânı* C. II'deki 655. sırada yer almaktadır [Bilkan 1997: 952]. Gazel formunda yazılan ancak nazım türü olarak na'at olan şiir, edebiyatımızda Hz. Muhammed övgüsünde yazılmış en güzel na'atlardan biridir. Nâbî'nin bu gazeli söylemesine sebep bazı rivayetler de anlatılır: Bilindiği gibi Nâbî, Musahip Mustafa Paşa (ö. 1687) ve dönemin padişahı IV. Mehmed (1648-87)'in yardımı ile 1679 yılında hacca gider [Çoşkun 2002: 58]. Nâbî, Hz. Peygamberi kabrini ziyaret etmeden önce Medine-i münevvereye yakın bir yerde, hac kafilesi konaklama esnasında iken, ayaklarını

1 Bedri Alpay'ın *Şanlıurfa Şairleri* adlı çalışmasından sonra da Urfa şiiri ve Urfalı divan şairleri üzerine çalışmalar yapılmıştır. Ali Fuat Bilkan, “Nâbî'den Akif İnan'a Urfa Şiiri” adlı makalesinde Urfa şiirinin arka planını irdeler ve biyografik eserlerden hareketle Urfalı divan şairi sayısını on iki olarak tespit eder. Ayrıca ilk Urfalı divan şairinin bilinen aksine Nâbî değil Reşid (ö. 1677) olduğunu ifade eder. [Bilkan 2000: 28-38] Bilkan'ın bu makalesinden sonra hazırlanan bir yüksek lisans tezinde ise biyografik eserlerde ismi geçen Urfalı divan şairinin sayısı on sekiz olarak belirlenir. [Dörtbudak 2003: 12] Ancak biyografik eserlerde ismi geçmeyen özellikle de 18. ve 19. yüzyılda yetişip şöhretleri Urfa sınırlarını aşmamış Urfalı şair sayısı hayli fazladır. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. [Alpay 1986; Bilkan, 2000: 28-38; Dörtbudak 2003: 12-13; Kurtoglu, 2006: 56-93]

2 Na't, Hz. Muhammed'i övmek için yazılan şiirlere denir. Bkz. [Dilçin 1997: 257].

gelişigüzel uzatıp uyuyan bir kişiyi, -kafile komutanı olduğu söylenir- bu şekilde uzanmak Hz. Peygambere saygısızlık olur düşüncesiyle uyandırmak için bu na'tı irticalen söyler. Bu na't-ı şerif öyle bir aşk ile söylenmiştir ki aynı gece o beldede bulunan camilerden birinin müezzine rüyada, sabah ezanından sonra bu na'tın salâ olarak okunması Hz. Peygamber tarafından emredilir. Müezzin rüyada kendisine okunması söylenilen na'tı, ezandan sonra okur. Kendi söylediği na'tın salâ olarak okunduğunu duyan Nâbî, gidip minarenin dibinde müezzini bekler ve müezzine okuduğu şiiri nereden öğrendiğini sorar. Müezzin rüyada gördüklerini anlatmak istemeyince, Nâbî gazelin tamamını okuyarak kendisine ait olduğunu söyler. Müezzin de rüyada gördüklerini anlatır ve Nâbî'ye hürmet eder." [Akgül 1996: 151]. Tamamı beş beyit olan gazel şöyledir:

Sakin terk-i edebden kûy-ı mahbûb-ı Hudâ'dur bu
Nazargâh-ı İlâhîdür makâm-ı Mustafâ'dur bu

Felek mâh-ı nev bâbü's-selâmun cilvegâhıdur
Bunun kandilîdür hûr matla'-i nûr-ı ziyâdur bu

Habîb-i kibriyânun hâbgâhıdur faziletde
Tefevvuk-kerde-i 'arş-ı cenâb-ı kibriyâdur bu

Bu hâkûn pertevinden oldı deycûr-ı 'adem zâ'il
'Amâdan açdı mevcûdât çeşmi tûtîyâdur bu

Mürâ'at-i edeb şartıyla gir Nâbî bu dergâha
Metâf-ı kudsiyândur bûsegâh-ı enbiyâdur bu

Türk edebiyatında Nâbî'nin bu gazeline hangi şairlerin nazire yazdıkları ya da kimler tarafından tahmis edildiği ayrı bir araştırma konusudur. Ancak Fuzulî'nin pek çok gazeli gibi Nâbî'nin bu gazeli de, şiir, edebiyat, musikî veya gazelhanlıkla ilgilenen Urfalılar tarafından ezbere okunduğu rahatlıkla söylenebilir [Kurnaz 2006: 5-15].

Şimdi Urfalı şairlerin, Nâbî'nin yukarıya aldığımız meşhur gazeline yazdıkları nazire, tahmis, müseddes ve murabba gibi manzumeleri inceleyelim:

Nâbî'nin gazeliyle aynı vezin ve redifte ilk manzume yazan Urfalı şair Ömer Nüzhet (ö.1776)'tir. Biyografik eserlerde Nâbî'den sonra Urfa'nın tanınmış en güçlü şairi olarak bilinen Nüzhet'in müretteb *Divânı*'yla birlikte birçok eseri vardır [Demirkol 2003]. *Nüzhet Divânı*'nda tespit ettiğimiz bu manzume gazel nazım şekliyle yazılmış bir na'ttır. Manzumenin başlığındaki ifadeye göre, darüssaâde ağalarından Ahmed Ağa'nın kâtiplerinden İbrahim Efendi, Hz. Muhammed'in mübarek sakal-ı şerifleri için özel bir muhafaza yaptırır ve şair Nüzhet'ten de Hz. Peygamberin sakalı övgüsünde bir şiir yazmasını ister. Bu istek üzere söylenen manzume, vezin, redif ve nazım türü bakımından Nâbî'nin gazeliyle aynıdır.

Hemşehrîsi ve Nâbî mektebinin bir şairi olan Nüzhet'in, Nâbî'nin söz konusu gazelini örnek alması gayet tabiidir. Ömer Nüzhet'in tamamı on altı beyit olan gazelini aşağıda sunuyoruz:³

Zihî mûy-ı latîf-i lihye-i fahr-i cihândır bu
Şemîm-i sünbül-i İzîd-pesend-i bâğ-ı cândır bu

Ruh-ı sultân-ı 'âlem mushaf-ı âyât-ı hikmetdir
Anın dîbâcesinde satr-ı rahmet iktirândır bu

Berât-ı mağfiretdir vech-i pâk-i Hazret-i Ahmed
Anın 'unvânına kîlk-i kader çekmiş nişândır bu

Bütün eczâ-yı dehre rabt olmuş dest-i kudretle
'Aceb şîrâze-i mecmû'a-i kevn ü mekândır bu

Gürûh-ı ehl-i İslâm'ı n'ola bir mûya bend itse
Nezâket-bahş-ı hüsn-i rişte-i rûh-ı revândır bu

'Anâsır 'âleminde gerçi mûy-ı 'anberîn-bûdur
Velîkin mülk-i ma'nâda nigâh-ı kudsiyândır bu

Düşüp inkâra ey zâhid ser-i mû kâl u kîl itme
Bedîhîdir küşûfât ehline günden 'ayândır bu

'Adîl olsun mı hiç hatt-ı şu'âi hâşe li'llâh kim
O nûr-ı mihr ise pertev-dih-i şems-i cihândır bu
N'ola gîsû-yı havrâ mûy-ı âteş-dîde olduysa
Perîşân-sâz-ı hâl-i derhem-i ehl-i cinândır bu

'Usât-ı ümmeti nâr-ı cehennemden halâs eyler
Kef-i destinde ehl-i mahşerin hatt-ı emândır bu

Olan hizmet-güzârı cân ile fahr eylesün zîrâ
Vücûd-ı nâzenîn-i Mustafâ'dan bir nişândır bu

3 Manzumenin başında şu bilgi verilmiştir: "Sâbıkan dârü's-sa'âdetü's-şerife ağâsı El-Hac Ahmed Ağa'nın kâtibleri İbrâhîm Efendinin dâhil-i dürc-i muhâfazaları mûy-ı dil-cû-yı 'anber-bûy-ı lihye-i fahr-i âlem sallallâhi aleyhi vesellem için hânelerinde mahall-i mahsûsa tarhiyla tevkîr ü ikrâmını kasd eyledüğü hengâm-ı ferah-encâmında ol makâm-ı kıdemi nizâma celî hatt ile sitâyîşini mutazammın bu fakîr-i kalîlü'l-bizâ'a ve adîmü'l-istitâ'adan iltimâs eyledikleri ebyât-ı hulûs-âyâtıdır ki kalem-i acz-i rakam-ı deffesiyle tensîc-i yek-şebe kılınup âvîze-i tâk-ı yâdgâr kılınmıştır. Cenâb-ı vâhibü'l-âmâl dünyâ ve âhirette sütne-i ma'âyib eyleye. Âmin." [Demirkol 2003: 33].

İki 'âlemde İbrâhîm Efendi şâd olsun kim
Necât-ı zâtına bir hüccet-i kâtı-beyândır bu

Emîn olsun kederden fâriğ olsun derd ü mihnetden
Ki gelmiş feyz-i Hak'dan kendüye bir hırz-ı cândır bu

Amân sad el-amân ta'zîm ü tevkîrinde şekk itme
Gürûh-ı ehl-i 'aşka vaz' olunmuş imtihândır bu

N'ola şâm u seher mihrâb-ı hâcet olsa dergâhı
Vücûd-ı hazret-i mahbûb-ı Hallâk-ı cihândır bu

Ne haddim vasf-ı müy-ı sâtı'u'n-nûrı garaz Nüzhet
Taleb-kâr-ı şefâ'at olduğumdur bî-gümândır bu [Demirkol 2003: 33-34]

Ömer Nüzhet'ten sonra özellikle XIX. yüzyılda yaşamış Urfalı şairler, Nâbî'nin bu gazeline ilgi duymuşlardır. Bu yüzyılda yaşamış Urfalı beş şair, söz konusu gazeli tahmis etmiştir. Bir gazeli tahmis etme, genellikle genç şairlerin ya da şairlik yönünden zayıf olanların kendilerini yetiştirmek üzere başvurdukları bir yoldur [Kurnaz 2007: 59]. Nâbî'nin gazelinesi tahmis eden Urfalı ilk şair Fehîm'(ö. 1900)dir. Hayatı hakkında Alpay'ın verdiği bilgilerin dışında başka bir bilgiye sahip olmadığımız şairin, hicivleriyle meşhur olduğu, hayatının tamamını Urfa'da geçirdiği ve ömrünün sonlarına doğru da Rıf'at mahlasını kullandığı ifade edilir.⁴ Şairin Nâbî'nin gazeline yaptığı tahmisin tamamı şöyledir:⁵

Be-hey gâfil gözün aç cân u dil nûr-ı Hüdâ'dır bu
Çün erbâb-ı şühûd senden seni rûşen-fezâdır bu
Bu câ vahdetgeh-i hayrû'l-verâ bedrû'd-dücâdır bu
Sakin terk-i edebden küy-ı mahbub-ı Hudâ'dır bu
*Nazargâh-ı İlâhidir makâm-ı Mustafa'dır bu*⁶

4 Alpay'ın kitabının sonunda ek olarak verilen bölümde, hayatı hakkında hiçbir bilginin verilmediği Rıf'at mahlaslı şairin, Nâbî'nin gazeline yaptığı tahmis yer almaktadır. Oysa Alpay, aynı çalışmanın 49. sahifesinde yer verdiği, asıl adı Ahmed olan ve şiirlerinde Fehîm mahlasını kullanan şairin ömrünün sonlarına doğru Rıf'at mahlasını kullandığını ifade eder ve her iki şaire ait aynı tahmisi örnek olarak verir. Dolayısıyla Rıf'at mahlaslı şair ile Fehîm mahlasını kullanan şair aynı kişidir. Alpay'ın kendisi de Fehîm maddesinde şairin daha sonra Rıf'at mahlasını kullandığını açıkça söylemektedir [Alpay 1986: 49].

5 Bu çalışmada verdiğimiz manzumelerden bir ikisi hariç çoğunun eski yazısına ulaşamadık. Alpay'ın kitabındaki manzumelerde bazı vezin, kelime, ve anlam yanlışlarını tespit edip düzelttik, bir kısmını ise ya soru işareti koyarak ya da dipnotta izah ederek belirtmeye çalıştık.

6 Nâbî'ye ait beyitlerde fonetiğe uyulmamış, olduğu gibi alınmıştır

Gubârı zerre-i ser-tâc-ı şâhıdır fazîlette
 Nihâyet maksadü'l-aksâ-yı râhıdır fazîlette
 Melâ'ik serviçün âlem penâhıdır fazîlette
Resûl-i kibriyânın hâbgâhıdır fazîlette
Te'fevvuk-kerde-i 'arş-ı cenâb-ı kibriyâdır bu

Dilâ uslan[ma]dın elbette ol hem-i câma zâ'il ?
 Değil şevk-i hayâli dîdeden hiçbir kadem zâ'il
 Ferah-bahşâ-yı hâle fânîdir olmaz mı ğam zâ'il
Bu hâkin pertevinden oldı deycûr-ı 'adem zâ'il
'Amâdan açdı mevcûdât çeşmi tûtiyâdır bu

Nice âşık fedâ-yı baş u cânıyla helâk[i]dir
 Cigerden mürde-i müştâklar hep derdnâk[i]dir
 Ona hasret kalan ümmet demâdem giryenâk[i]dir
Felekde mâh-ı nev bâbü's-selâmın sîne-çâkidir
Bunun kandili cevza matla '-i nûr-ı ziyâdır bu

Ta'assubla sivâ mahvinden rabt ol kurb-ı âgâha ?
 Gerekdir fakr-ı zıll-ı meskenet feyz-i himem-hâha
 Ganîmet bil hasretiyle Rif'atâ rûz u şeb âha⁷
Mürâ'ât-ı edeb şartıyla gir Nâbî bu dergâha
Metâf-ı kudsiyândır cilvegâh-ı enbiyâdır bu [Alpay 1986:253-254]

Nâbî'nin gazelini tahmis eden Urfalı ikinci şair Azmî'dir. Alpay [1986: 25]'ın verdiği bilgiye göre Azmi, Kâtib-zâde Ebuzer Efendi'nin oğlu olup 1888 yılında Urfa'da doğar. Okuma ve yazmayı, şair olan babasından öğrenir, Rızvaniye Medresine girmişse de bitirmeden ayrılır. 1914 yılından ölümüne kadar çiftçilikle uğraşır. Bediüzzaman Mezarlığında medfun olduğu ve zengin bir kütüphane bıraktığı ifade edilir. Mürettep *Divânçesi* ve *Sefêrberlik* adını taşıyan manzum bir destanı olduğu; ancak her iki eserin de bugün için kayıp olduğu; ayrıca Azmî'nin müsikişinâs, yumuşak huylu ve dindar bir kişi olduğu söylenir. Şairin kaleme aldığı manzumenin tamamı, Alpay'ın eserinde yayımlanan şekliyle şöyledir:

Şefâ'at mâdeni sultân-ı cümle enbiyâdır bu
 Sa'âdet burcunun mâhı imânî etkiyâdır bu
 Şefî'-i rûz-ı mahşerdir dahı sahib-livâdır bu
Sakin terk-i edebden kûy-ı mahub-ı Hudâ'dır bu
Nazargâh-ı İlâhidir makâm-ı Mustafa'dır bu

7 Mısraın vezninde aksaklık var.

Adîl olmaz dü-çeşme 'anber-serây-ı sîrette
Muhammed'dir gül-âb-i cennet içre câh-ı işrette
Medîne şehri sultân-ı müdânîdir şerâfette
Habîb-i kibriyânın hâbgâhıdır fazîletde
Tefevvuk-kerde-i 'arş-ı cenâb-ı kibriyâdır bu

Bu yerde defnolan cânâ Resûl'ün zât-ı pâkidir
Zemîn ü âsmânın mefhar-ı mâl-i şerâkidir
Semâvâta tefahhur eyleyen bu ravza hâkidir
Felekte mâh-ı nev bâbü's-selâmin sine-çâkidir
Bunun kandili cevzâ matla'-i nûr-ı ziyâdır bu

Bu hâk içre yatan kimdir bil ey gâfil⁸
Nazar kıl terk-i ta'zîm eyleme benlikle ey âkil
Yüzün sür âsitânın hâkine ol devlete nâ'il
Bu hâkin pertevinden oldu deycûr-ı 'adem zâ'il
'Amâdan açdı mevcûdât çeşmi tûtüyâdır bu

Niceler nâle eyler rûz u şeb yalvarır Allâh'a
Bi-hakk-ı Ka'be vü zemzem bizi erdirgil ol şâha
Nasib etti Hudâ Azmî eriştî ol şehensâha
Mürâ'at-i edeb şartıyle gir Nâbî bu dergâha
Metâf-ı kudsiyândır bûsegâh-ı enbiyâdır bu [Alpay 1986: 26]

Nâbî'nin gazelini tahmis eden bir başka şair de Hamdî'dir. 1878 yılında Birecik'te doğan ve Urfa medreselerinde eğitimini tamamladıktan sonra Birecik'e dönen Hamdî, hayatını müezzin olarak sürdürmüştür. Sesi çok güzel olan şairin ölüm tarihi bilinmemektedir [Alpay 1986: 82]. Hamdî'nin yazdığı tahmis şöyledir:

Sa'âdet mülkünün mümtâzı şâh-ı enbiyâdır bu
Risâlet mülkünün hurşîdi mâh-ı etkiyâdır bu
Hudâ'nın lutf u ihsânı bize nûr-ı Hudâ'dır bu
Sakin terk-i edebden küy-ı mahbub-ı Hudâ'dır bu
Nazargâh-ı İlâhidir makâm-ı Mustafa'dır bu

Kamu âlemlerin halkına bâ'is zât-ı pâkidir
Gözü yaşlıların derdine dermân ka'b-ı hâkidir
Bütün uşşâka cennet ol mübârek ravza pâkidir
Felekte mâh-ı nev bâbü's-selâmin sine-çâkidir
Bunun kandili cevzâ matla'-i nûr-ı ziyâdır bu

8 Bu mısraın vezninde aksaklık vardır.

Muhakkak adli âdildir hükmü şera'itte⁹
Mukaddes kadri âlîdir dahî bâbî tarikatte
Mu'azzez muhteremdir hem anın fi'li hakikatte
Habîb-i kibriyânın hâbgâhıdır fazîlette
Tefevvuk-kerde-i 'arş-ı cenâb-ı kibriyâdır bu

Niceler âsitânın hâkine yüz sürmeye mâ'il
Visâlin teşnesi evvel özün ağla uyan gâfil
Nebîler hâtemidir fahr-i âlem cümleden kâmil
Bu hâkin pertevinden oldı deycûr-ı 'adem zâ'il
'Amâdan açdı mevcûdât çeşmi tûtiyâdur bu

Şefâ'at kânıdır kıl ilticâ Hamdî şehenşâha
Seni mahrûm kılar sanma yüzün sür hâk-i dergâha
Şefî'ül-müznibindir arz-ı hâl eyle haremgâha
Mürâ'at-i edeb şartıyle gir Nâbî bu dergâha
Metâf-ı kudsiyândır bûsegâh-ı enbiyâdır bu [Alpay 1986: 83]

18. yüzyılın sonlarıyla 19. yüzyılın başlarında Urfa'da yaşamış, çiftçilikle meşgul olmuş ve Nâbî'nin söz konusu gazelini tahmis etmiş bir diğer şair de Kâtib (ö. 1836)'dir. Asıl adı Muhammed olan şairin, iyi bir medrese tahsili gördüğü, Kâdirî tarikatına mensup ve çok dindar olduğu rivayet edilmektedir [Alpay 1986: 119-120]. Yazdığı tahminin tamamı aşağıdadır:

Harîm-i cennet-âsâ bir makâm-ı dil-guşâdır bu
Teferrücgâh-ı insân ü melek âlem-nümâdır bu
Anın bûsuna gir ta'zîm ile bâbu'l-Hudâ'dır bu
Sakin terk-i edebden küy-ı mahbub-ı Hudâ'dır bu
Nazargâh-ı İlâidir makâm-ı Mustafa'dır bu

Ferah-bahşâ-yı pâkize cihânın pâk-i hâkidir
Zemîn ü nâfe-i Çîn ü Hitâ'nın müşk-i pâkidir
Kamu minnet o bâb-ı rahmet uşşâka bâkidir¹⁰
Felekte mâh-ı nev bâbü's-selâmin sîne-çâkidir
Bunun kandîli cevzâ matla'-i nûr-ı ziyâdır bu

Riyâz-ı cennetin bir bekâsıdır zib ü ziynette
Nesîm-i rûh u reyhânın güzergâhı meserrette
Habîb-i vahy-i Rabb'in cilvegâhıdır hakikatte
Habîb-i kibriyânın hâbgâhıdır fazîlette
Tefevvuk-kerde-i 'arş-ı cenâb-ı kibriyâdır bu

9 Bu mısraın vezninde bir aksaklık var.

10 Mısraın vezninde bir aksaklık var.

Bu gülzârın gülünden misk ü anberler olur hâsıl
Bu câyın hürmetine çok kez oldu devlete vâsıl
Sa'âdetle ne yazmış na't-ı zibâsını ol fâzıl
Bu hâkin pertevinden oldu deycûr-ı 'adem zâ'il
'Amâdan açdı mevcûdât çeşmi tûtiyâdır bu

Senâ vü hamd edip Kâtib takarrüb eyle Allâh'a
Seni ümmetlige lâyık sezâvâr etti ol şehâ
Salât ile selâm edip derûn-ı dilden ol mâha
Mürâ'at-i edeb şartıyla gir Nâbî bu dergâha
Metâf-ı kudsiyândır büsegâh-ı enbiyâdır bu [Alpay 1986: 119]

Nâbî'nin söz konusu gazeline, XIX. yüzyıl kadar olmasa da XX. yüzyılda da Urfalı şairlerce ilgi duyulmuş ve iki şair tarafından tahmis edilmiştir. Bunlardan ilki, *Şanlıurfa Şairleri* adlı çalışmanın yazarı Bedri Alpay (ö.1987) tarafından yapılan tahmistir. Urfa'nın yetiştirdiği önemli şahsiyetlerden biri olan Alpay, şair ve romancılığıyla birlikte Urfa'nın tarih, kültür ve edebiyatı üzerine yaptığı araştırma ve incelemeleriyle tanınmıştır [Alpay 1986: 29; Kaya 2006: 53-54; Kurtoğlu 2006: 108].

Bedri Alpay da daha önceki Urfalı şairler gibi Nâbî'ni gazelinesi tahmis ederek klâsik şiirde kendini yetiştirmiştir. Kendisinden önceki şairlerin yaptıkları tahmislerin etkisinde kalarak söz konusu gazeli tahmis eden Alpay, Fehim, Azmî ve özellikle de Kâtib'in manzumelerinde kullandıkları kelime ve tamlamalara yer vermiştir. Hatta "Semâvata tefahhür eyleyen bu ravza hâkidir" mısraı Katib'in manzumesinde aynen geçiyor. Alpay'ın yaptığı tahmis şöyledir:

Amân zâ'ir nazar kıl pertev-efzâ-yı semâdır bu
Zemîn ü âsumâna fişkırın nûr-ı Hüdâ'dır bu
Şefâ'at-kânının kabri makarr-ı asfiyâdır bu
Sakin terk-i edebden küy-ı mahbub-ı Hudâ'dır bu
Nazargâh-ı İlâhidir makâm-ı Mustafa'dır bu

Yatan bu Kubbe-i Hadrâ'da eşsizdir şerâfette
Anınçün halk olunmuştur ne varsa sermediyette
O ser-tâc-ı nübüvvettir avâlim-i risâlette
Resûl-i kibriyânın hâbgâhıdır fazîlette
Tefevvuk-kerde-i 'arş-ı cenâb-ı kibriyâdır bu

Uyanlar zât-ı pâkine oluptur devlete nâ'il
Ona ümmet olan olur mu başka kapıda sâ'il
Ne mes'uttur o dergâh-ı mu'allâya olan vâsıl
Bu hâkin pertevinden oldu deycûr-ı 'adem zâ'il
'Amâdan açdı mevcûdât çeşmi tûtiyâdır bu

Bu ravza rahmeten li'l-âleminin hâk-i pâkidir
Semâvata tefahhür eyleyen bu ravza hâkidir
Ona yüz sürmeyen müştâklar hep derdnâkidir
Felekte mâh-ı nev bâbü's-selâmın sine-çâkidir
Bunun kandili cevza matla'-i nûr-ı ziyâdır bu

Nefes aldıkça şükr eyle seni halk eden Allâh'a
Salât ile selâmın sun demâdem ol ulu şâha
Yüzün sürmek nasib etsin sana Bedrî o dergâha
Mürâ'at-i edeb şartıyla gir Nâbî bu dergâha
Metâf-ı kudsiyândır büsegâh-ı enbiyâdır bu [Alpay 1986: 29; Kaya 2006: 53-54]

XX. yüzyılda Nâbî'nin meşhur gazelini tahmis eden bir diğer Urfalı şair ise Hulûsî Kılıçarslan (ö. 1990)'dır. Urfa'da devrin önemli âlimlerinden eğitim gören şair, Mehmed Akif Ersoy (ö.1936) tarzında yazdığı vatan ve millet konulu şiirleriyle, özellikle de "Urfa Kurtuluş Destanı" adlı şiiriyle meşhur olmuştur [Alpay 1986: 104-108; Kaya 2006: 98]. Kendisinden önceki şairlerin etkisi açıkça görülen Kılıçarslan'ın tahmisi aşağıdadır:

Çerâğ-ı meclis-i vahdet gül-i bâğ-ı Hudâ'dır bu
Tulû'-ı âleme rahmet olan mihr-i vefâdır bu
Sarây-ı şâhid-i levlâk dirâht-ı ulâdır bu
Sakin terk-i edebden küy-ı mahbub-ı Hudâ'dır bu
Nazargâh-ı İlâhidir makâm-ı Mustafa'dır bu

Zuhûr-ı ilm ü adli cehl ile zulmün helâkidir
Temevvücgâh-ı esrâr-ı İlâhî kalb-i pâkidir
Cihân mecrûh-ı şemşir-i fırâk-ı zehrnâkidir
Felekte mâh-ı nev bâbü's-selâmın sine-çâkidir
Bunun kandili cevzâ matla'-i nûr-ı ziyâdır bu

Resûl-i müctebânın hâk-i pâkidir hakikatte
Teferrüd eyleyen bâlâ-yı evc-i sermediyette
Bulunmaz buk'a-i aher bunun tek kadr ü kıymette
Habîb-i kibriyânın hâbgâhıdır fazîlette
Tefevvuk-kerde-i 'arş-ı cenâb-ı kibriyâdır bu

Bu hâkin bâb-ı feyzinde melâik safbesaf sâ'il
Bu hâkin cevherinde mündemicdir sırr-ı Cebrâ'il
Bu hâkin aşkına olmaz gönülde mâsivâ hâ'il
Bu hâkin pertevinden oldu deycûr-ı 'adem zâ'il

*'Amâdan açdı mevcûdât çeşmi tûtiyâdır bu
Erem dersin Hulûsî âlem içre rif'at-ı câha
Hulûs ile kadem bas şâh-ı kevneyne giden râha
Bu topraklarda mümkün mazhar olmak rü'yetullâha
Mürâ'at-i edeb şartıyla gir Nâbî bu dergâha
Metâf-ı kudsiyândır bûsegâh-ı enbiyâdır bu [Alpay 1986: 108]*

Nâbî'nin söz konusu gazeli sadece tahmis edilmemiş, Urfalı bazı şairler tarafından örnek alınarak tanzir edilmiş; müseddes ve murabbaların yazılmasına zemin teşkil etmiştir. İşte asıl adı Derviş olan ve şiirlerinde Fenâyî (ö.?) mahlasını kullanan Urfalı şair, Nâbî'nin gazelini örnek alarak bir mütekerrir müseddes yazmıştır [Alpay 1986: 53]. Vezin, kafiye ve redifi Nâbî'nin gazeliyle aynı alan müseddesin tamamı beş bend olup Urfa övgüsündedir. Şehrin tabii güzelliklerinden ziyade manevî özelliklerinin anlatıldığı manzumede, Urfa'da makamı bulunan İmam Bakır (ö. 735)¹¹ ve Şeyh Hayat-ı Harrânî (ö. 1185)'nin¹² ismi zikredilmiştir. Fenâyî'ye ait müseddesin tamamı şöyledir:

*Bilâd-ı hayr-ı halkullâh olan şehir-i Ruhâ'dır bu
Zülâl-i mu'ciz-i cârî makâm-ı enbiyâdır bu
Hicâz-ı kudsden gayrı makâmlardan ulâdır bu
Letâfette şerâfette müzeyyen dil-güşâdır bu
Bu mevlid-i Halilu'llâh nazargâh-ı Hudâ'dır bu
Halil'e âteşi berden selâm eden Ruhâ'dır bu*

*Bu şehrin remz-i esrârı ne mümkün vasfı kâbil mi
Erenler himmeti âlî ne mümkün vasfı kâbil mi
Ledün ilmiyle ricâli ne mümkün vasfı kâbil mi
Kıyâs etme tehî hâlî ne mümkün vasfı kâbil mi
Bu mevlid-i Halilu'llâh nazargâh-ı Hudâ'dır bu
Halil'e âteşi berden selâm eden Ruhâ'dır bu*

*Buna her kimse kim baksa ihânetle hıyânetle
Söyünmez âteşi şeb rûz yanar nâr-ı harâretle
Muhâfızdır İmâm Bakır emânât-i siyânetle
Hayât-ı Şeyh-i Harrânî yeter himmet kerâmetle
Bu mevlid-i Halilu'llâh nazargâh-ı Hudâ'dır bu
Halil'e âteşi berden selâm eden Ruhâ'dır bu*

11 Şairin burada kastettiği İmam Bakır ile tarihte yaşamış, Miladi 735 yılında vefat etmiş ve türbesi Medine'de bulunan İmam Bakır'ın aynı şahıs olmadığı ifade edilmektedir. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Abdullah Ekinci, Müze Şehir Urfa, s. 50.

12 Daha fazla bilgi için bkz. Mahmut Karakaş, Şanlıurfa Evliya ve Alimleri, s. 51-52.

Yüzün sür hâk-i dergâhına ihlasla ey dil ü cân
Hudâ mûti'-i mânîdir Hâdî-i Hak ile Yezdân
Hulûs ile niyâz ile mucibü's-sâ'ilin sübhân
Cenâb-ı hazret-i Hak'dan erişir derdine dermân
*Bu mevlid-i Halilu'llâh nazargâh-ı Hudâ'dır bu
Halil'e âteşi berden selâm eden Ruhâ'dır bu*

Garîb Fenâyî dervîş âsî mücrim bî-nevâ ebter
Belâ va'dîsinin seyyâhı olmuş mübtelâ-yı fer
Gezer âvâre ser-gerdân gezer sahrâ-be-sahrâ er
Delîlü's-sâbirîn Allâhu ekber reh-nümâ pîrler
*Bu mevlid-i Halilu'llâh nazargâh-ı Hudâ'dır bu
Halil'e âteşi berden selâm eden Ruhâ'dır bu* [Alpay 1986: 53-54]

Nâbî'nin gazelini örnek alarak bir mütekerrir müseddes yazan Urfalı şiiirlerinden biri de Vecdî mahlasını kullanan şairdir. 1863 yılında vefat eden ve hayatı hakkında çok az bilgi bulunan Vecdî'nin memuriyetten ötürü ailesinden ve Urfa'dan ayrı yaşadığı şiiirlerinden anlaşılmaktadır [Alpay 1986: 230-233]. Urfa'nın peygamberler şehri olması hasebiyle manevî yönünün vurgulandığı, bir nevi Urfa methiyesi olan müseddes aşağıdadır:

Temâşâ kıl behîşt-âsâ makarr-ı evliyâdır bu
Mariz-i derd-i isyâna şifâ-ender-şifâdır bu
Aceb câ-yı safâ hâtır-güşâ eşref-binâdır bu
Bulunmaz misli [de] asla bilâd içre Ruhâ'dır bu
*Ferah-bahşâ makâm-ı cedd-i şâh-ı enbiyâdır bu
Ki mevlid-i Halil-i zât-ı pâk-i Kibriyâdır bu*

Tazarru'la niyâz eyle der-i Mevlâ'ya ey gâfil
Alâyişten tecerrüd kıl civâr-ı Hakk'a ol nâ'il
Yapış bir dâmen-i pâka aradan ref' ola hâ'il
Ne mümkündür bu dergâh içre mahrûm ola bir sâ'il
*Ferah-bahşâ makâm-ı cedd-i şâh-ı enbiyâdır bu
Ki mevlid-i Halil-i zât-ı pâk-i Kibriyâdır bu*

Hulûs ile niyâz eden bulur Mevlâsını elbet
Kemâl-i lutfuna nâ'il olur andan gider dehşet
Uyan bu hâb-ı gafletten yeter gâfil bu ne hayret
Der-i devlet-me'âbında serin koy var iken fırsat
*Ferah-bahşâ makâm-ı cedd-i şâh-ı enbiyâdır bu
Ki mevlid-i Halil-i zât-ı pâk-i Kibriyâdır bu*

Hezârân mürşid-i kâmilleri vardır bu dergâhın
Serin bahşeyleyip cânın veren yolunda bu râhın
Huzûr-ı kalb ile sür yüzünü dergâhına şâhın
Demâdem ağla lutfundan ümîdi kesme Allâh'ın
Ferah-bahşâ makâm-ı cedd-i şâh-ı enbiyâdır bu
Ki mevlid-i Halil-i zât-ı pâk-i Kibriyâdır bu

Bu dergâh-ı ulâ-yı bil tesâvîri behişt-âsâ
Hayât-ı nev bulur mürde gönüller şâd olur şeydâ
Ne istersen Halîlullâh'dan iste Vecdî-i şeydâ
Eli boş dönmüyor bir kimse bu dergâhdan aslâ
Ferah-bahşâ makâm-ı cedd-i şâh-ı enbiyâdır bu
Ki mevlid-i Halil-i zât-ı pâk-i Kibriyâdır bu [Alpay 1986: 230-231]

Yukarıda da üzerinde durduğumuz üzere Nâbî'nin gazelinde ilham alınarak yazıldığını tahmin ettiğimiz bir diğer müseddes de Zâkî mahlasını kullanan Urfalı bir şaire aittir. Hayatı hakkında hiçbir şey bilinmemektedir [Alpay 1986: 242-244]. Müseddesin son bendinin redifine göre şairin mahlasının "Zâkî" değil, "Zârî" olması daha muhtemeldir. Ancak şiirin aslı elimizde olmadığı için Alpay'ın verdiği mahlası şimdilik kabul etmek durumundayız. Hz. İbrahim ve onun doğum yeri olarak görülen Urfa'nın methedildiği müseddesin tamamı aşağıdadır:

Bu dergâh-ı mu'allâ menba'-i feyz-i Hudâdır bu
Bu nûr-ı dîde-i Âdem u cedd-i Mustafâ'dır bu
Bu yerde doğdu İbrâhîm ol zât-ı evlâdır bu¹³
Mübârekdir bu hâk elbette kadri de ulâdır bu
Bu mevlid-i Halilu'llâh çü derdine devâdır bu
Bu ceddü'l-enbiyâ kân-ı sehâvetle vefâdır bu

Edip varım fedâ Hakk'a sehâvetle çü İbrâhîm
Verip İsmâil'i kurbân Hudâ'ya sundu İbrâhîm
Yanında kıl tavaf ey bî-vefâ işte bu İbrâhîm
Ki sanma dünyada vardır hakikatte dü İbrâhîm
Bu mevlid-i Halilu'llâh ki ceddü'l-enbiyâdır bu
Sehâvet kânıdır cânâ kamu derde devâdır bu

Müzeyyen kılmadın nefsin edip kendin Hak'a kurbân
Habîbe hem Halîl'e cümlesine vâlih u hayrân
Ki nefsinde hevâ gitme ki ola derdine dermân
Şefâ'atle onu yâd et o günler tutula dâmân
Bu mevlid-i Halilu'llâh çü derdine devâdır bu
Bu ceddü'l-enbiyâ kân-ı sehâvetle vefâdır bu

13 Mısraın vezninde aksaklık var.

Ediben nâr-ı Nemrûd'u Halîl'e gülşeni gülzâr
İnanmazsın makâmdan çık göresin anda çün mâ var
Eger kul olmasan Hakk'a hulûs ile edip âh zâr
Rehâ bulmazsın hiç bir ân uyan gafletten ey bîdâr
*Bu mevlid-i Halîlu'llâh ki ceddü'l-enbiyâdır bu
Sehâvet kânıdır cânâ kamu derde devâdır bu*

Edip teslim-i cânân cân velikin kesme ezkârı
O günlerde sana şâfi' demâdem ola bu Bârî
Kusûrum var ise avfinla bak setreylegil bâri
Ki mahlas-nâmem oldu dâimâ âh ile vü Zârî
*Bu mevlid-i Halîlu'llâh ki ceddü'l-enbiyâdır bu
Hiçâz ile Medîne kudsîden gayrı ulâdır bu* [Alpay 1986: 243-244]

Urfa'nın yetiştirdiği önemli şairlerden biri de Kıratoğlu Emin (ö. 1934)'dir. Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyet'in ilk yılları arasında yaşamış olan şair, klâsik şiirimizin Urfa'daki önemli temsilcilerinden biridir [Dörtbudak 2003]. *Divân* sahibi olan Emin'in de Nâbî'nin meşhur gazeline nazire olmasa da onu andıran, en azından vezin ve redifi ortak olan bir murabbai vardır. Urfa övgüsünde yazılmış olan murabbain başlığı “Mehdiye Der-Hakk-ı Makâm-ı Ceddü'l-Enbiyâ”¹⁴ şeklindedir. Urfa'daki Mevlid-i Halil Camii avlusunda medfun bulunan Dede Eyyub (öl. 1781), Abdâl Muhammed (öl. 1814) ve Dede Osman (öl. 1883)¹⁵ gibi Kadîrî şeyhlerinin isminin anıldığı manzume şöyledir:

Makâm-ı pâk-ı ceddü'l-enbiyâ eşref-mekândır bu
Usât-ı ümmet-i merhûmeye dâru'l-emândır bu
Edeble ser-fürû et kim makarr-ı kudsîyândır bu
Velîler mecma'ı hem mehbit-i kerrûbiyândır

Gözün aç âyet-i “yâ nâri küni” emrin idrâk et
İrağ ol gıll u gışdan merd isen dil-hânesin pâk it
Gubâr-ı âsitâna yüz sürüp her dem özün hâk et
Mahall-i lihye-i pâk-i habîb-i ins ü cânıdır bu

Tarîk-i Kadîrî âyînidir evrâd u ezkârı
Kulûb-ı sâlikâna cân bağışlar feyz-i envârı
Bu dergâha gulâm olmak degildir herkesin kârı
Makâm-ı cedd-i pâk-i hazret-i fahr-i cihândır bu

14 Peygamberlerin atasının (Hz. İbrahim) makamı hakkında övgü.

15 Mahmut Karakaş'ın verdiği bilgilere göre Dede Eyyub, Kadîrî tarikatının ilk şeyhlerinden olup Abdâl Muhammed'in babası ve büyük mutasavvıf Şeyh Dede Osman Avnî'nin de dedesidir. Bu üç sahsın hayatı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Karakaş, s. 41, 69, 112.

Bu hâke evliyâ mecmû'ası dense sezâ ey cân
Kim olmuş hâkine Abdâl Muhammed sıdk ile mihmân
Husûsan mürşid-i şehri Ruhâ geldi Dede Osmân
Dede Eyyüb içinde bir mu'allâ âsitândır bu

Tavâf et çıkma ey züvvâr Beytu'llâh-ı sânidir
Kim anın kethüdâsı Ka'be-i ulyâyı bânidir
Eminâ mâsivâya verme dil zirâ ki fânidir
Gubâr-ı hâkine yüz sür gülistân-ı cinândır bu [Dörtbudak 2003: 132-133]

Ayrıca Nâbî'nin meşhur gazeline nazire olarak yazılmış bir gazel tespit ettik. Bu nazire gazel, şiirlerinde, Hulûsî ve Şevkî mahlaslarını kullanan Bî-kes-zâde Hulûsî'ye aittir. 1879 yılında Urfa'da doğan şairin ölüm tarihi bilinmemektedir [Alpay 1986: 102-103]. Nâbî'nin gazeliyle aynı vezin, kafiye ve redifte söylenmiş olan gazel, nazım türü bakımından na't'tır. Nazire olduğu söylenmeyen; ancak Nâbî'nin gazeliyle büyük benzerlik taşıyan Hulûsî'nin gazeli şöyledir:

Hakâyık ilminin bahrı Muhammed Mustafâ'dır bu
Kamu âlemlerin fahrı kerem-kân-ı vefâdır bu

Ziyâret eyle ey dil merkad-i pâkin salâbetle
Şefî'-i cürm ü isyândır kamu derde devâdır bu

Gülistân u Bahâristân hadîs-i kuds-i enfâsı
Delîl-i mağfîret kân-ı ümem sâhib-livâdır bu

Kureyşî Hâşimî Mekkî nihâl-i Hak beni Adnan
Kamu peygâmbere-i zi-şândan kadri a'lâdır bu

Erip kavseyini ev ednâya himmet tâcını giydi
Cemâlullâhı seyretti şebistân-ı ziyâdır bu

Denildi şânına levlâke levlâk hıttâ-i Ahmed
Okunur ismine anın ile'l-yevm-i cezâdır bu

Hulûsî izz ü nâz ile salât ile selâm olsun
O şâhm rûz-ı pâkine resûl-i müctebâdır bu [Alpay 1986: 102-103]

Sonuç: Bu kısa çalışmada da görüldüğü gibi, klâsik Türk şiirinin XVII. yüzyıldaki önemli temsilcilerinden biri olan Nâbî, ömrünün büyük bir kısmını her ne kadar Halep ve İstanbul'da geçirmiş olsa da doğup büyüdüğü Urfa'daki şiir meclislerinde ilgi ile takip edilmiş ve şiirleri okunmuştur. Nâbî'nin Urfalı şairler üzerindeki etkisi yaşadığı yüzyıldan itibaren başlamış ve günümüze

kadar da devam etmiştir. Özellikle Nâbî'nin Hz. Muhammed'in övgüsünde yazdığı meşhur na'ıtı, Urfalı şairlerin adeta bir ilham kaynağı olmuştur. Nâbî'nin gazeli, altı tahmiş, üç müseddes, bir murabba ve biri nazire olmak üzere gazel formundaki iki na'ıtın yazılmasına zemin teşkil etmiştir. Yazılan bu manzumeler arasında da etkileşim söz konusudur. Kullanılan tamlamalar, yapılan benzetmeler ve hayaller birbirini çağrıştırmakta; ancak bu manzumelerin hiçbirinin de gerek âhenk gerekse muhteva bakımından örnek alınan gazeli aştığı söylenemez. Urfalı şairlerin henüz gün yüzüne çıkmamış divânları, divançeleri, şiir defterleri, şiir mecmuaları, cönkleri ya da dağınık haldeki şiirleri gün yüzüne çıkarılırsa, bu tür şiirlerin sayısında da artış olacaktır.

KAYNAKLAR

Açikel (Demirkol), Hatice (2003), *Divân-ı Nüzhet: İnceleme-tenkitli metin-indeks*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş:

Akgül, Sefer (1996), *Nâbî'de İnanç Esasları*, HRÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Şanlıurfa:

Alpay, Bedri (1986) *Şanlıurfa Şairleri*, (Edisyon: Adil Saraç), Şanlıurfa: Dal Yayınları.

Bilkan, Ali Fuat (1997) *Nâbî Divânı*, 2 C, İstanbul: MEB Yayınları.

Bilkan, Ali Fuat (2000), "Nâbî'den Akif İnan'a Urfa Şiiri", *Mehmet Akif İnan Kitabı*, (Haz. Nazif Öztürk vd.), İstanbul: Türkiye Yazarlar Birliği, s. 28-38.

Çoşkun, Menderes (2002), *Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnameleri ve Nâbî'nin Tuhfetü'l-Harameyn'i*, Ankara: Kültür Bakanlığı.

Dilçin, Cem (1997), *Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: TDK Yayınları.

Diriöz, Meserret (1994), *Nâbî Divânı [Eserlerine Göre Nâbî]*, İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.

Dörtbudak, Mehmet Veysi (2003), *Kıratoğlu Emin Divânı*, İzmir: Akademi Kitapevi.

Ekinci, Abdullah (2006), *Müze Şehir Urfa*, Ankara: Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Kaplan, Mahmut (1995), *Hayriye-i Nâbî (İnceleme Metin)*, Ankara: AKM Yayınları.

Karahan, Abdulkadir (1987), *Nâbî*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Karahan, Abdulkadir (1991), *Urfalı Mehmed Şevket ve Şiirleri*, Ankara:

Karakaş, Mahmut (1996), *Şanlıurfa Evliya ve Alimleri*, Şanlıurfa: Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Kaya, Ahmet (2006), *Cumhuriyet Dönemi Urfa Şairleri*, Şanlıurfa: Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Kurnaz, Cemal (2007), *Osmanlı Şair Okulu*, Ankara: Birleşik Yayınları.

Kurnaz, Cemal (2006), "Urfa'nın Öğrettiği", *Eğitim (Divan Edebiyatı Özel Sayı)*, Yıl: 7, Sayı: 77-78, s. 5-15.

Kurtoğlu, Mehmet (2006), *Kültür-Şehir-Urfa*, Ankara: Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Mengi, Mine (1991), *Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Tamsilcisi Nâbî*, Ankara: AKM Yayınları.

Yorulmaz, Hüseyin (1996), *Divân Edebiyatında Nâbî Ekolü*, İstanbul: Kitabevi.